

УДК 1(091)

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕФЛЕКСІЇ У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ У ВНЗ

кандидат педагогічних наук, Шайнер А.І.

Національний університет «Львівська політехніка» Україна, Львів

У статті здійснено опис мови як специфічної системи, відтворено підходи до соціальної визначеності мови у перспективі філософської парадигми. Доведено, що одним із пріоритетних напрямків сучасних філософських досліджень постає філософія мови взагалі, бо мова являє собою найвищий рівень просторової структури. Проаналізовано функціонально-комунікативний підхід до викладання іноземної мови, оскільки лише комунікація дає можливість комплексної взаємодії мови і культури, мовлення. Зазначено, що мовний характер досвіду світу передує всьому, що людина пізнає і висловлює те, що є предметом пізнання й висловлення.

Ключові слова: природа мови, мовні засоби, розуміння, пізнання, інтерпретація, спілкування, мовознавство, іноземна мова, підготовка, студент, ВНЗ.

кандидат педагогических наук, Шайнер А.И. Иностранный язык как предмет философской рефлексии при подготовке студентов у ВНЗ / Национальный университет «Львовская политехника» Украина, Львов.

В статье осуществлено описание языка как специфической системы, воспроизведены подходы к социальной определенности в перспективе философской парадигмы. Доказано, что одним из приоритетных направлений современных философских

исследований становится философия языка вообще, ибо язык представляет собой наивысший уровень пространственной структуры. Проанализировано функционально-коммуникативный подход к преподаванию иностранного языка, поскольку лишь коммуникация дает возможность комплексного взаимодействия языка и культуры, речи. Языковой характер опыта мира предшествует всему, что человек познает и выражает то, что является предметом познания и высказывания.

Ключевые слова: природа языка, языковые средства, понимание, познание, интерпретация, общение, языкознание, иностранный язык, подготовка, студент, ВУЗ.

PhD in Pedagogy, Shayner A. I. Foreign language as a subject of philosophic paradigm reflexion in training the students of higher technical educational establishments / Lviv Polytechnic National University, Ukraine, Lviv

The article describes the language as a specific system, reproduces the approaches to the social definiteness of the language in the prospect of philosophic paradigm. It is proved that one of the priority directions of the modern philosophic works is philosophy of the language itself, because the language is the highest level of the spatial structure. Functional communicative approach concerning foreign language teaching is analyzed as only communication enables integrated interaction of language, culture and speech. It is stated that the language character of the world experience precedes everything that the human being perceives and expresses the one that is the subject of cognition and dictum.

Key words: the nature of the language, language means, comprehension, cognition, interpretation, intercourse, linguistics, foreign language, training, student, higher educational establishment.

Вступ. Для кожної людини мова є тією дійсністю, до якої варто ставитися з повагою, враховуючи при тім її правила, вимоги. Мова сприяє узагальненню й передачі досвіду груп, поколінь, народу. Ми залучаємось до історичного досвіду людства, отримуємо певні алгоритми до пізнання світу – і все це ми завдячуємо мові. Більшість країн є багатонаціональними, а значить і багатомовними. Вивчення іноземної мови у вишах є невід’ємною складовою процесу навчання. Кожна мова є цінністю, що входить у загальнокультурний генофонд людства. Мова - невід’ємна частина індивідуальної та суспільної життєдіяльності. Всі історичні події і самотність людського існування опосередковані мовними процесами. Без мови неможливий розвиток людства, культури та науки.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у визначенні іноземної мови як предмету філософської рефлексії у підготовці студентів вищих технічних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу статті.

Останнім часом у вищих технічних навчальних закладах відбувається інтенсифікація процесу навчання іноземних мов шляхом впровадження різноманітних технологій навчання, що забезпечує свободу вибору студентів щодо форм і методів навчання. Іноземні мови відіграють у житті освіченої людини важливу роль. З їх допомогою вона розширює свій кругозір, спілкується з мешканцями інших країн, долучається до іншої культури, будує свою кар’єру тощо. Завдяки мові реалізується специфічна людська форма передачі соціального досвіду, адже у кожній мові вміщено соціальний досвід кожного конкретного суспільства. В результаті прямого зв’язку мови з різними аспектами суспільного життя у словнику, як у дзеркалі, відображається життя кожного народу, його історія, зв’язок з іншими

народами. Історія кожної окремої мови невід'ємна від історії народу, що ним володіє.

Великий потік інформації вимагає застосування методів навчання іноземних мов, які дозволяють надати студентам знання, забезпечити високий рівень опанування та закріплення матеріалів на практиці. Людина як субстрат соціальності відтворюється у процесі комунікації. Комунікативна діяльність становить рівень суспільства, фіксуючись у спільних ідеалах, уявленнях та цінностях. Тому, одним із пріоритетних напрямків сучасних філософських досліджень постає філософія мови взагалі, бо мова являє собою найвищий рівень просторової структури.

І як засіб спілкування, і як знаряддя мислення мова дає можливість виражати свої думки і розуміти думки іншої людини, поєднувати пізнавальні зусилля окремих людей і народів у єдине ціле. За допомогою мови виражаються людські думки, почуття, бажання, прагнення, воля. Людина, яка не може безпосередньо пізнати все на світі, одержує у мові, тобто непрямим шляхом (опосередковано) найбагатше джерело вражень, знань, досвіду.

Актуальність проблеми формування комунікативних умінь студентів у вищих навчальних закладах технічного профілю зумовлено змінами в системі освіти, її орієнтиром на формування комунікативної компетенції майбутніх фахівців. Зміни у розвитку міжнародних контактів, новітніх технологій, які мають на увазі оперативне отримання та обмін інформацією, потребують підготовки фахівців різноманітних профілей, які володіють іноземною мовою на рівні професійного спілкування. Необхідно зазначити, що проблема підготовки різностороннього фахівця, який повинен володіти високим рівнем культури та мобільно діяти в умовах динамічного суспільства, в наш час займає розум багатьох дослідників та ще не вирішена

остаточно. У ході вивчення іноземної мови тісно переплітаються і взаємодіють закони загальної культури, традицій, мовно-культурної специфіки, галузевого спрямування. Доцільно враховувати власне мовну складову, вербальні виявлення ментальності народу, що закладені в мові. З огляду на це варто подивитися на можливості функціонально-комунікативного підходу до викладання іноземної мови. Оскільки лише комунікація дає можливість комплексної взаємодії мови і культури, мовлення. Цього вимагають практично всі види мовленнєвої діяльності.

Наприкінці 50-х та у середині 70-х років ХХ ст. у філософії відбувся помітний поворот до вивчення живих мов, основи були закладені ще в працях Б. Рассела 20—40-х років ХХ ст., учених Віденського філософського гуртка (М. Шлік, О. Нейрат, ранній Р. Карнап), а також Л. Вітгенштейна, Дж.-Е. Мура, А. Айєра та ін.. Саме цей лінгвістично орієнтований напрям аналітичних досліджень отримав назву лінгвістичної (франц. *linguistique* — наука про мову) філософії і багатьма лінгвістами ототожнюється з філософією мови загалом. Тему мови постійно порушували та порушують у філософії. До неї зверталися Платон, Аристотель, схоласти, Бекон, Гоббс, Локк, Берклі, Юм, Міль, Фреге, Рассел, Вітгенштейн, Карнап, Остін, Серль, Грайс, Куайн, Дамміт, Касірер, Гайдеґґер, Гадамер, Лосєв, Шпет, Флоренський, Попович та ін. Ще грецькі філософи визначали людину як живу істоту, що має логос — розум, мову і мовлення. Питання про сутність мови розглядалися як філософська проблема (софісти, Платон). Як і багато інших наук, мовознавство було виокремлене із синкретичного комплексу філософських проблем. Інтерес філософів до мови постійно зростає. Переломним моментом у філософському розгляді мовної проблематики стала дефініція Е. Гусерлем людського буття як буття свідомості, оскільки згідно з Е. Гусерлем, слова, по-

перше, функціонують за аналогією з природними знаками, а, по-друге, слова не лише позначають, але й виражають почуття та бажання того, хто говорить. Це є психологічний бік мови, безпосередньо пов'язаний зі змістом свідомості. Мова є об'єктом дослідження філософії і таких наук, як: мовознавство (лінгвістика), семіотика, логіка, психолінгвістика, теорія штучного інтелекту, кожна з котрих розробляє свою концепцію мови. Філософія та конкретні науки вивчають мову в структурному відношенні: «об'єктивна реальність - мислення-мова»; взаємозв'язок мислення і мови. У ХХ столітті мова як об'єкт дослідження набула самостійного значення і стала вивчатися в її іманентному існуванні та функціонуванні як особлива система знаків. Відповідно до нового напрямку досліджень, мову почали розглядати: як вияв думок; як зображення знання; як синтаксичну систему, де існує взаємозв'язок між графічними знаками тощо.

Дослідженням мовної проблематики спостерігаємо у працях В. фон Гумбольта, Е. Гусерля, М. Гайдеггера, К.-О. Апеля, Д. Сьорля, Р. Якобсона, М. Бахтіна, концепціях вітчизняних учених А. Єрмоленка, В. Копніна, С. Кримського, С. Кошарного, Є. Леднікова, М. Поповича, В. Табачковського. Сосюрівська методологія – розрізнення мови та мовлення, синхронії та діахронії – вивела лінгвістику за межі мовознавчої дисципліни, була запозичена іншими гуманітарними науками, знайшла широке застосування і у філософських концепціях мови.

Мова виступає суб'єктом досвіду, яка перетворилася на самостійну одиницю, яка взаємодіє з "працею та життям". Феномен мови існує як природна система і це дає аргументацію на користь того, що мова є не лише лінгвістичною, а, перш за все, лінгвістико-соціальною категорією. Плануючи курс з вивчення іноземної мови,

необхідно враховувати вибір методу навчання. На сьогоднішній день практика навчання іноземних мов у технічних університетах показала, що найбільш поширеним є когнітивно-комунікативний метод навчання. У сучасній методиці особливо актуальною стає проблема навчання іноземної мови як засобу спілкування. Традиційні методи навчання за комунікативною методикою не дають вагомих позитивних результатів: більшість студентів не вміє прогнозувати лексичний матеріал під час побудови власних висловлювань, не вміє асоціювати словесні пари тематично пов'язаних слів, кодувати та декодувати словниковий матеріал. Саме когнітивний підхід у навчанні зможе зробити комунікативну методику більш динамічною і надасть новий імпульс. Принцип інтегративності мовленнєвих видів діяльності формує і закріплює лексико-термінологічну систему професійного реєстру студентів.

Мова є системою звукових і графічних знаків, що виникла на певному рівні розвитку людства, розвивається і має соціальне призначення. Правила мови нормативують використання знаків та їх функціонування як засобів людського спілкування. Мова є знаковою системою, котра забезпечує процес комунікації. Вона постає найважливішим засобом спілкування, тим підґрунтям, на якому вибудовуються міжлюдські стосунки і соціальна структура суспільства [3, с. 285]. Мова постає як предмет філософського дослідження [5, с. 107]. Усі мовні системи відрізняються одна від одної і ґрунтуються на різних законах. Історія філософії мови постає перманентною зміною парадигм.

Мова стала предметом теоретичного дослідження саме тоді, коли вона набула статусу найважливішого засобу впливу на свідомість, тобто коли почало культивувати мистецтво словесної вишуканості, філософія мови переосмислила й актуалізувала віру в

слово, виражену відомим біблійським висловом «На початку було Слово....», відобразила значення мови, що зросло в житті суспільства й індивіда. Увагу філософів до проблеми мови привертають: вплив мови на світогляд людини; форми конкретної мови; вплив мови на дійсність, перетворення тощо. Чинником акцентованості філософів на проблемах мови є аспект мови філософії та її узгодженість, з одного боку, з повсякденною людською мовою, а з іншого, – з філософією.

Філософія мови має власний предмет досліджень, вона розглядає питання про сутність і природу мови. Вона є “сферою гуманітарних досліджень, спрямованих на вивчення сутності й природи живої людської мови, її взаємозв’язків з буттям (реальністю, дійсністю, світом), свідомістю, мисленням, а також сфера власне теоретико–методологічного знання, що охоплює та інтерпретує такі взаємозв’язки” [2, с. 23]. Мова є достеменно соціокультурним феноменом, її взаємозв’язок із соціальним пізнанням і соціальними практиками є безперечним і визначальним як для мови, так і для соціуму. Соціальний статус мови акцентує увагу на здатності суб’єкта обирати і ставити мету, домагатися її здійснення різними засобами відповідно до власних зацікавлень, намірів і бажань.

Одна з перших причин полягає в тому, що головними проблемами, які починають досліджуватися в лінгвістиці та в логіці в цей час, виявляються проблеми сенсу і значення мовних виразів. У європейській традиції філософське осмислення мови бере початок у класичній античності. Саме в античності сформувалося виключно "філософський" характер інтересу до мови. Це пов'язано, насамперед, з тим, що філософія і мова як діяльність мають однакову спрямованість. Філософія як наука про "справжні засади", про "витоки" спрямована на вирішення проблеми вільної і універсальної

теоретичної рефлексії, що охоплює всі ідеали і загальний ідеал, тобто універсум усіх норм.

Висновки. Отже, предметом і об'єктом філософії виступає світ як ціле. Таку ж спрямованість має і мова. У мові міститься міфологія, яка перешкоджає свободі мислення, тому філософія має допомогти звільнитися від цієї міфології мови. Таку точку зору підтримує Фрідріх Ніцше, який вважає, що в мові в сокровенній формі перебуває своя "філософська міфологія", яка постійно позначається, як би люди не намагалися бути обережними. Без уваги до мови, без урахування її ролі, проблема людського буття не може бути вирішеною. Філософія мови, яка розглядається з позицій науковості, на протипагу ненауковим підходам до мови, постає як широка сфера гуманітарних досліджень, спрямованих на вивчення сутності й природи живої людської мови, її взаємозв'язків з буттям (реальністю, дійсністю, світом), свідомістю, мисленням, а також сфера власне теоретико-методологічного знання, що охоплює й інтерпретує подібні взаємозв'язки. При цьому сфери буття і свідомості (мислення) цікавлять філософію мови лише в аспекті їх співвідношення з мовою.

Література:

1. Барабанова Г.В. *Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ: Монографія* / Г.В. Барабанова. – К.: Фірма "Інкос", 2007. – 315 с.
2. Бацевич Ф.С. *Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень: підручник* / Ф. С. Бацевич. – К.: ВЦ "Академія", 2008. – 318 с.
3. Дейк ван Т. *Язык. Познание. Коммуникация* / Т.А. ван Дейк. – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.

4. Зонтова С.Є. Когнітивний підхід до навчання іншомовної лексики / С.Є. Зонтова // Проблеми сучасної педагогічної освіти: Зб. наук. праць. – Ялта: РВВ КГУ, 2005. – Вип. 8, ч. 2. – С. 89–93.

5. Коротенко Є. Основні парадигми дослідження мови та обґрунтування причин їх зміни // Humanities & Social Sciences 2009. – Lviv. – 14-16 May 2009. – P. 106–108.

6. Кургузов А. О. Мова як засіб соціокультурної самоідентифікації особистості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 – Соціальна філософія та філософія історії / А.О. Кургузов. – Запоріжжя, 2004. – 18 с.

7. Салогубова О.Є. Мова як об'єкт філософської рефлексії // Культурологічний вісник Нижньої Наддніпрянщини. 2009. – С. 192–195.

References:

1. Barabanova H.V. *Metodyka navchannia profesiino-orientovanoho chytannia v nemovnomu VNZ: Monohrafiia* / H.V. Barabanova. – K.: Firma “Inkos”, 2007. – 315 s.

2. Batsevych F. S. *Filosofiiia movy: Istoriia linhvofilosofskykh uchen: pidruchnyk* / F.S. Batsevych. – K.: VTs “Akademiia”, 2008. – 318 s.

3. Deik van T. *Yazyk. Poznanye. Kommunykatyia* / T.A. van Deik. – M.: Prohress, 1989. – 312 s.

4. Zontova S.Ie. *Kohnityvnyi pidkhyd do navchannia inshomovnoi leksyky* / S.Ie. Zontova // *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity: Zb. nauk. prats.* – Yalta: RVV KHU, 2005. – Vyp. 8, ch. 2. – S. 89–93.

5. Korotenko Ie. *Osnovni paradyhmy doslidzhennia movy ta obgruntuvannia prychnyn yikh zminy* // *Humanities & Social Sciences 2009.* – Lviv. – 14-16 May 2009. – R. 106–108.

6. Kurhuzov A. O. *Mova yak zasib sotsiokulturnoi samoidentyfikatsii osobystosti: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filos. nauk:*

spets. 09.00.03 – Sotsialna filosofiia ta filosofiia istorii / A.O. Kurhuzov. – Zaporizhzhia, 2004. – 18 s.

7. Salohubova O.Ie. Mova yak ob'iekt filosofskoi refleksii // Kulturolohichni visnyk Nyzhnoi Naddniprianshchyny. 2009. – S. 192–195.